

TRƯỜNG ĐẠI HỌC KINH TẾ QUỐC DÂN
KHOA KINH TẾ HỌC

Đồng chủ biên: PGS.TS Vũ Kim Dũng
PGS.TS Nguyễn Văn Công

Giáo trình

KINH TẾ HỌC

(Tập I)

NHÀ XUẤT BẢN ĐẠI HỌC KINH TẾ QUỐC DÂN
2013

TRƯỜNG ĐẠI HỌC KINH TẾ QUỐC DÂN
KHOA KINH TẾ HỌC

Đồng chủ biên: PGS.TS Vũ Kim Dũng
PGS.TS Nguyễn Văn Công

Giáo trình
KINH TẾ HỌC

Tập I

NHÀ XUẤT BẢN ĐẠI HỌC KINH TẾ QUỐC DÂN
2013

MỤC LỤC

Lời giới thiệu	1
Chương 1: TỔNG QUAN VỀ KINH TẾ HỌC	3
1.1. GIỚI THIỆU TỔNG QUAN VỀ KINH TẾ HỌC.....	3
1.1.1. Các khái niệm cơ bản về kinh tế học.....	3
1.1.2. Các bộ phận của kinh tế học.....	5
1.2. CÁC VẤN ĐỀ KINH TẾ CƠ BẢN VÀ CÁC CƠ CHẾ KINH TẾ... 7	7
1.2.1. Những vấn đề kinh tế cơ bản.....	7
1.2.2. Ảnh hưởng của cơ chế kinh tế với việc lựa chọn các vấn đề kinh tế cơ bản.....	9
1.3. PHƯƠNG PHÁP NGHIÊN CỨU KINH TẾ HỌC	10
1.3.1. Quan sát và đo lường.....	11
1.3.2. Xây dựng mô hình.....	14
1.3.3. Kiểm định mô hình.....	17
1.4. LÝ THUYẾT LỰA CHỌN KINH TẾ	17
1.4.1. Quy luật chi phí cơ hội tăng dần	17
1.4.2. Quy luật khan hiếm và hiệu quả kinh tế.....	20
1.4.3. Phân tích cận biên - phương pháp lựa chọn tối ưu	20
Chương 2: CUNG – CẦU	45
^x 2.1. CẦU	45
2.1.1. Khái niệm	46
2.1.2. Luật cầu	47
2.1.3. Các nhân tố khác của cầu	48
2.1.4. Hàm cầu.....	53
2.1.5. Tổng hợp các đường cầu	54
^x 2.2. CUNG	54
2.2.1. Khái niệm	55
2.2.2. Tác động của giá tới lượng cung.....	55
2.2.3. Các nhân tố khác của cung.....	56
2.2.4. Hàm cung	59
2.2.5. Tổng hợp các đường cung.....	60
2.3. CÂN BẰNG THỊ TRƯỜNG	61
2.3.1. Khái niệm	61

2.3.2. Xác định trạng thái cân bằng.....	61
2.4. SỰ ĐIỀU CHỈNH CỦA THỊ TRƯỜNG.....	63
2.5. THAY ĐỔI TRẠNG THÁI CÂN BẰNG.....	64
2.5.1. Tác động của sự dịch chuyển của cầu.....	65
2.5.2. Tác động của sự dịch chuyển của đường cung.....	66
2.5.3. Tác động của sự dịch chuyển của cả đường cầu và đường cung.....	67
2.6. TÁC ĐỘNG CỦA SỰ CAN THIỆP CỦA CHÍNH PHỦ.....	67
2.6.1. Chính sách làm dịch chuyển đường cung.....	67
2.6.2. Chính sách thuế.....	69
2.6.3. Chính sách làm cho lượng cung và lượng cầu khác nhau.....	70
2.7. ĐIỀU KIỆN ÁP DỤNG MÔ HÌNH CUNG CẦU.....	75
Chương 3: ĐỘ CO GIÃN.....	95
3.1. ĐỘ CO GIÃN CỦA CẦU.....	95
3.1.1. Độ co giãn của cầu theo giá.....	96
3.1.2. Độ co giãn chéo của cầu theo giá hàng hóa khác.....	106
3.1.3. Độ co giãn của cầu theo thu nhập.....	108
3.2. ĐỘ CO GIÃN CỦA CUNG THEO GIÁ.....	110
3.2.1. Khái niệm và công thức tính.....	111
3.2.2. Phân loại độ co giãn của đường cung.....	111
3.2.3. Độ co giãn của cung theo giá dọc theo đường cung.....	113
3.2.3. Những yếu tố tác động đến độ co giãn của cung.....	113
Chương 4: LÝ THUYẾT HÀNH VI NGƯỜI TIÊU DÙNG.....	125
4.1. LÝ THUYẾT LỢI ÍCH.....	125
4.1.1. Khái niệm, công thức tính và đơn vị đo lợi ích.....	125
4.1.2. Quy luật lợi ích cận biên giảm dần.....	127
4.1.3. Lợi ích cận biên và đường cầu.....	129
4.1.4. Thặng dư tiêu dùng.....	132
4.1.5. Lựa chọn tiêu dùng tối ưu.....	134
4.2. PHÂN TÍCH BẢNG QUAN – NGÂN SÁCH.....	140
4.2.1. Các giả định.....	140
4.2.2. Đường bàng quan và “Bản đồ” các đường bàng quan.....	140
4.2.3. Giới hạn ngân sách của người tiêu dùng.....	144
4.2.4. Kết hợp đường bàng quan và đường ngân sách.....	148
4.2.5. Xác định đường cầu, ảnh hưởng thay thế và ảnh hưởng thu nhập.....	151

4.2.6.	Giải pháp góc.	156
4.2.7.	Phê phán cách tiếp cận đường bàng quan	158
4.3.	LÝ THUYẾT SỞ THÍCH BỘC LỘ	158
4.3.1.	Giả định	159
4.3.2.	Xác định đường cầu	159
4.3.3.	Ưu điểm của tiếp cận sở thích bộc lộ	161
Chương 5:	LỰA CHỌN TRONG ĐIỀU KIỆN RỦI RO	179
5.1.	MÔ TẢ RỦI RO	179
5.2.	RA QUYẾT ĐỊNH TRONG ĐIỀU KIỆN RỦI RO	181
5.2.1.	Sử dụng tiêu thức giá trị kỳ vọng	181
5.2.2.	Sử dụng tiêu thức ích lợi kỳ vọng	184
5.2.3.	Sử dụng tiêu thức mức độ rủi ro	185
5.2.4.	Sử dụng tiêu thức hệ số biến thiên	186
5.2.5.	Sử dụng tiêu thức tương đương chắc chắn	186
5.2.6.	Cây ra quyết định	187
5.3.	GIẢM RỦI RO	188
5.3.1.	Đa dạng hóa	188
5.3.2.	Bảo hiểm	189
5.3.3.	Thu thập thêm thông tin	196
5.4.	CẦU VỀ TÀI SẢN RỦI RO	197
* Chương 6:	LÝ THUYẾT HÀNH VI NGƯỜI SẢN XUẤT	215
* 6.1.	LÝ THUYẾT SẢN XUẤT	215
6.1.1.	Sản xuất với một đầu vào biến đổi	215
6.1.2.	Sản xuất với hai đầu vào biến đổi	221
* 6.2.	LÝ THUYẾT CHI PHÍ	229
6.2.1.	Các chi phí về tài nguyên	230
6.2.2.	Chi phí kinh tế và chi phí tính toán	230
6.2.3.	Chi phí chìm	231
6.2.4.	Chi phí ngắn hạn	232
6.2.5.	Lựa chọn kết hợp đầu vào tối ưu và các chi phí dài hạn	240
* 6.3.	LỢI NHUẬN	249
6.3.1.	Khái niệm và công thức tính	250
6.3.2.	Lợi nhuận kinh tế và lợi nhuận tính toán	251
6.3.3.	Những yếu tố tác động đến lợi nhuận	252

6.3.4. Nguyên tắc tối đa hoá lợi nhuận.....	252
6.4. TÍNH KINH TẾ QUY MÔ VÀ CÁC PHƯƠNG PHÁP ƯỚC LƯỢNG	255
6.4.1. Nguồn gốc tính kinh tế của quy mô	255
6.4.2. Nguồn gốc tính phi kinh tế của quy mô	256
6.4.3. Ước lượng tính kinh tế của quy mô.....	256
6.5. ƯỚC LƯỢNG CHI PHÍ BẰNG THỰC NGHIỆM.....	262
Chương 7: THỊ TRƯỜNG CẠNH TRANH HOÀN HẢO	285
* 7.1. ĐẶC ĐIỂM CỦA THỊ TRƯỜNG.....	285
* 7.2. ĐƯỜNG CẦU VÀ DOANH THU CẠN BIÊN CỦA HÃNG CẠNH TRANH HOÀN HẢO	286
* 7.3. QUYẾT ĐỊNH SẢN LƯỢNG CỦA HÃNG CẠNH TRANH TRONG NGẮN HẠN	288
7.3.1. Lựa chọn sản lượng trong ngắn hạn	289
7.3.2. Đường cung ngắn hạn của hãng cạnh tranh hoàn hảo.....	295
7.3.3. Thặng dư sản xuất trong ngắn hạn (PS)	296
7.4. LỰA CHỌN SẢN LƯỢNG TRONG DÀI HẠN.....	298
7.5. ĐƯỜNG CUNG DÀI HẠN CỦA NGÀNH.....	300
7.5.1. Ngành có chi phí không đổi	300
7.5.2. Ngành có chi phí tăng.....	302
7.5.3. Ngành có chi phí giảm	304
7.5.4. Các tác động ngắn hạn và dài hạn của thuế.....	305
7.6. PHÂN TÍCH CÁC TÁC ĐỘNG KHI CHÍNH PHỦ CAN THIỆP VÀO THỊ TRƯỜNG	308
7.6.1. Ứng dụng phân tích thặng dư tiêu dùng và thặng dư sản xuất trong trường hợp giá trần.....	309
7.6.2. Ứng dụng phân tích thặng dư tiêu dùng và thặng dư sản xuất trong trường hợp giá sàn.....	311
7.6.3. Trợ giá và hạn ngạch sản xuất.....	313
7.6.4. Hạn ngạch và thuế nhập khẩu	316
Chương 8: THỊ TRƯỜNG ĐỘC QUYỀN	329
* 8.1. ĐẶC ĐIỂM, NGUYÊN NHÂN CỦA ĐỘC QUYỀN BÁN.....	329
8.1.1. Những đặc điểm của thị trường độc quyền bán	329
8.1.2. Các nguyên nhân dẫn đến độc quyền	329

8.1.3. Đường cầu và đường doanh thu cận biên trong độc quyền.....	330
✕ 8.2. QUYẾT ĐỊNH SẢN XUẤT CỦA ĐỘC QUYỀN BÁN	332
8.2.1. Quyết định sản xuất.....	332
8.2.2. Ảnh hưởng của thuế đến quyết định sản xuất của độc quyền bán.....	339
8.3. CHÍNH SÁCH PHÂN BIỆT GIÁ	340
8.3.1. Các chính sách phân biệt giá	340
8.3.2. Phân biệt giá theo thời kỳ và đặt giá cao điểm.....	346
8.3.3. Đặt giá hai phần.....	347
8.4. ĐỘC QUYỀN MUA.....	348
8.4.1. Quyết định lượng hàng hoá và giá mua của nhà độc quyền mua.....	348
8.4.2. Sức mạnh độc quyền mua	350
Chương 9: THỊ TRƯỜNG CẠNH TRANH ĐỘC QUYỀN	359
✕ 9.1. TỔNG QUAN.....	359
✕ 9.2. NHỮNG YẾU TỐ TẠO RA CẠNH TRANH ĐỘC QUYỀN.....	363
✕ 9.3. QUYẾT ĐỊNH SẢN XUẤT CỦA HÃNG CẠNH TRANH ĐỘC QUYỀN	367
9.3.1. Cân bằng ngắn hạn	367
9.3.2. Cân bằng dài hạn	368
9.4. CẠNH TRANH ĐỘC QUYỀN VÀ HIỆU QUẢ KINH TẾ.....	368
Chương 10: THỊ TRƯỜNG ĐỘC QUYỀN TẬP ĐOÀN.....	379
✕ 10.1. ĐẶC ĐIỂM CỦA THỊ TRƯỜNG ĐỘC QUYỀN TẬP ĐOÀN ..	380
✕ 10.2. CẤU KẾT HOẶC CẠNH TRANH? – TÌNH THỂ LƯƠNG NAN CỦA NGƯỜI TÙ	381
10.2.1. Tình thể lương nan của những người tù	382
10.2.2. Trò chơi lặp lại trong độc quyền tập đoàn.....	384
10.3. CÁC MÔ HÌNH ĐỘC QUYỀN TẬP ĐOÀN KHÔNG CẤU KẾT	386
10.3.1. Mô hình đường cầu gãy khúc (Mô hình Sweezy)	386
10.3.2. Mô hình Cournot.....	387
10.3.3. Mô hình Stackelberg	390
10.3.4. Mô hình cạnh tranh giá khi sản phẩm đồng nhất (mô hình Bertrand)	391
10.3.5. Mô hình cạnh tranh giá khi sản phẩm khác biệt.....	392

10.4. CÁC MÔ HÌNH ĐỘC QUYỀN TẬP ĐOÀN CẤU KẾT	393
10.4.1. Mô hình Cartel	393
10.4.2. Mô hình chỉ đạo giá.....	395
Chương 11: THỊ TRƯỜNG YẾU TỐ SẢN XUẤT	411
× 11.1. NGUYÊN TẮC THUÊ MUA YẾU TỐ SẢN XUẤT	411
11.1.1 Giá của yếu tố sản xuất	411
11.1.2. Cầu đối với yếu tố sản xuất.....	412
11.1.3. Nguyên tắc thuê mua yếu tố sản xuất.....	414
× 11.2. THỊ TRƯỜNG LAO ĐỘNG	414
11.2.1. Cầu lao động.....	414
11.2.2 Cung lao động.....	421
11.2.3. Cân bằng trên thị trường lao động.....	425
11.2.4. Tiền lương tối thiểu	433
11.3. THỊ TRƯỜNG VỐN	437
11.3.1. Lãi suất và giá trị hiện tại	437
11.3.2. Thị trường trái phiếu và việc xác định lãi suất.....	438
11.3.3. Lãi suất và tư bản hiện vật	441
11.4. THỊ TRƯỜNG ĐẤT ĐAI	445
11.4.1. Cung, cầu đất đai.....	445
11.4.2. Tiền thuê đất đai.....	446
Chương 12: CÂN BẰNG TỔNG THỂ VÀ PHÚC LỢI	457
12.1. TỔNG QUAN.....	457
12.1.1. Cân bằng bộ phận và cân bằng tổng thể.....	458
12.2. CÂN BẰNG TỔNG THỂ TRONG NỀN KINH TẾ TRAO ĐỔI	460
12.2.1. Nền kinh tế đơn giản – sơ đồ hộp.....	460
12.2.2. Đường hợp đồng, trao đổi và trung tâm	461
12.2.3. Giá cạnh tranh và người đấu giá.....	464
12.2.4. Các tính chất của cân bằng cạnh tranh	465
12.2.5. Các hội ngăn cản và trung tâm	466
12.2.6. Xử lý bằng đại số	468
12.3. CÂN BẰNG TỔNG THỂ TRONG SẢN XUẤT	470
12.3.1. Khu vực sản xuất.....	470
12.3.2. Giới hạn khả năng sản xuất và đường chuyển đổi	473

12.4. CÂN BẰNG ĐỒNG THỜI TRONG SẢN XUẤT VÀ TIÊU DÙNG	475
12.5. TIÊU THỨC PARETO VÀ CÂN BẰNG CẠNH TRANH	477
12.5.1. Tiêu chuẩn Pareto và tối ưu Pareto	478
12.5.2. Tiêu chuẩn Pareto và cân bằng cạnh tranh trong nền kinh tế trao đổi	480
12.5.3. Tối ưu Pareto trong sản xuất	481
12.5.4. Tối ưu trong nền kinh tế sản xuất	482
Chương 13: VAI TRÒ CỦA CHÍNH PHỦ TRONG NỀN KINH TẾ THỊ TRƯỜNG	495
* 13.1. VAI TRÒ CỦA CHÍNH PHỦ TRONG NỀN KINH TẾ THỊ TRƯỜNG	495
13.1.1. Tầm quan trọng của chính phủ trong nền kinh tế thị trường	495
13.1.2. Các quan điểm về vai trò của chính phủ	496
13.1.3. Các chức năng kinh tế của chính phủ	497
* 13.2. CÁC NGUYÊN NHÂN DẪN ĐẾN SỰ CAN THIỆP CỦA CHÍNH PHỦ	501
13.2.1. Các ngoại ứng	502
13.2.2. Hàng hoá công cộng	505
13.2.3. Cạnh tranh không hoàn hảo	506
13.2.4. Thúc đẩy tính công bằng	508
13.3. SỰ CAN THIỆP CỦA CHÍNH PHỦ	509
13.3.1. Xử lý các ngoại ứng	509
13.3.2. Cung cấp hàng hoá công cộng	513
13.3.3. Khắc phục sự không hoàn hảo của thị trường	513
13.3.4. Đảm bảo phân phối thu nhập công bằng	516
13.4. CHÍNH PHỦ VÀ KHU VỰC TƯ NHÂN	519
13.5. SỰ THẤT BẠI CỦA CHÍNH PHỦ VÀ CẢI CÁCH	524
PHẦN ĐÁP ÁN	540

Lời giới thiệu

Mọi thực tế kinh tế luôn phải đối diện với sự khan hiếm ở mọi nơi và mọi lúc. Sự khan hiếm là việc xã hội với các nguồn lực hữu hạn không thể thoả mãn tất cả mọi nhu cầu ngày càng tăng của con người. Vì vậy, các nền kinh tế đều tìm cách sử dụng các nguồn lực hữu hạn một cách có hiệu quả nhất. Kinh tế học là môn khoa học giúp cho chúng ta hiểu cách thức vận hành của nền kinh tế nói chung và cách thức ứng xử của từng thành viên tham gia vào nền kinh tế nói riêng trong điều kiện các nguồn lực là khan hiếm.

Có thể nói, kinh tế học là môn học giữ vị trí đặc biệt quan trọng trong việc trang bị những kiến thức kinh tế nền tảng và không kém phần thời sự cho sinh viên các trường kinh tế, nhằm giúp sinh viên có thể hiểu được sự vận hành của kinh tế thị trường, có tư duy logic để nhận thức được các quyết định tối ưu trong quá trình lựa chọn trong điều kiện ràng buộc về nguồn lực, từ đó có thể lĩnh hội được các kiến thức chuyên sâu ở mỗi chuyên ngành cụ thể. Kinh tế học còn giúp cho các nhà quản trị doanh nghiệp và các nhà hoạch định chính sách hiểu rõ các vấn đề, quy luật và xu hướng phát triển kinh tế, qua đó có thể vận dụng để đưa ra các quyết định tối ưu nhất.

Với tầm quan trọng đó, việc biên soạn một cuốn giáo trình về Kinh tế học có chất lượng và bao quát được từ những nội dung đơn giản nhất cho đến những nội dung cần nhiều kiến thức bổ trợ là rất cần thiết, không những giúp cho sinh viên có cái nhìn toàn diện về môn học, mà còn hướng tới nhiều đối tượng mong muốn tiếp cận môn học ở những trình độ khác nhau. Với mục đích trên, cuốn giáo trình Kinh tế học này đã được tổ chức biên soạn bởi tập thể giảng viên của khoa Kinh tế học nhân dịp kỷ niệm 55 năm ngày thành lập trường Đại học Kinh tế quốc dân.

Cuốn giáo trình được chia làm hai tập tương ứng với hai hợp phần cơ bản của kinh tế học là kinh tế vi mô và kinh tế vĩ mô. Tập 1 trình bày kiến thức kinh tế vi mô (nghiên cứu quá trình lựa chọn của các thành viên nền kinh tế khi các nguồn lực khan hiếm) và được chia thành 13 chương. Tập 2 trình bày kiến thức kinh tế vĩ mô (nghiên cứu khái niệm, nguyên lý và mô

hình hoạt động của nền kinh tế tổng thể trong ngắn và dài hạn) và được chia thành 15 chương. Kết cấu chung của mỗi chương bao gồm phần tóm tắt những nội dung sẽ đề cập, phân lý thuyết chính cùng một số nghiên cứu tình huống, tóm tắt, câu hỏi ôn tập, thuật ngữ, các bài tập cùng lời giải ngắn gọn và phụ lục. Với thiết kế khoa học và theo tiêu chuẩn quốc tế này, sinh viên có thể nâng cao khả năng và chất lượng tự học của mình.

Tập thể tác giả tham gia biên soạn gồm có: PGS, TS Vũ Kim Dũng và PGS, TS Nguyễn Văn Công làm đồng chủ biên và trực tiếp biên soạn các chương 1, 2, 13, 18, 19, 20, 21, 22 và 28; TS Tô Trung Thành biên soạn chương 1, 3, 10; PGS, TS Phạm Văn Minh: chương 4, 6, 9; PGS, TS Cao Thúy Xiêm: chương 5, 12; TS Vũ Ngọc Xuân: chương 6, 9; TS Đinh Thiện Đức: chương 7, 8; ThS Hoàng Thị Thúy Nga: chương 8, 11; TS Ngô Tuấn Anh: chương 13; ThS Ngô Mến: chương 14; TS Phạm Thế Anh: chương 15, 23; ThS Nguyễn Việt Hưng: chương 16, 24, 27; TS Giang Thanh Long và TS Lê Tố Hoa: đồng biên soạn chương 17; TS. Nguyễn Việt Hùng: chương 25; và TS Hà Quỳnh Hoa: chương 26. Quá trình biên soạn giáo trình còn có sự hỗ trợ rất hiệu quả về tài liệu và biên tập từ các Cử nhân Đặng Thị Hoa, Lê Thanh Hà và Phạm Xuân Nam.

Tập thể tác giả bày tỏ lòng cảm ơn chân thành đến Ban Giám hiệu trường Đại học Kinh tế quốc dân đã hỗ trợ về mặt vật chất và tinh thần, đồng thời tạo điều kiện thuận lợi để xuất bản cuốn giáo trình này sớm ra mắt độc giả.

Giáo trình biên soạn lần đầu nên không thể tránh khỏi những khiếm khuyết. Tập thể tác giả hoan nghênh và cảm ơn những ý kiến đóng góp và phản biện để có thể hoàn thiện hơn về nội dung trong những lần xuất bản sau.

Thay mặt tập thể tác giả

Trưởng khoa Kinh tế học

PGS. TS Vũ Kim Dũng